

THỰC TRẠNG VÀ MỘT SỐ YÊU CẦU TRONG BIÊN SOẠN BÁCH KHOA THƯ TỈNH, THÀNH Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

VŨ HOÀNG *

Tóm tắt: Bách khoa thư tỉnh, thành là công trình tra cứu quan trọng, tổng hợp một cách toàn diện, có hệ thống những tri thức bách khoa về đời sống xã hội của địa phương: về địa lý, lịch sử, kinh tế, chính trị, văn hóa, dân tộc, phong tục, danh lam thắng cảnh, nhân vật, tài nguyên,... để phục vụ nhu cầu tìm hiểu của độc giả có trình độ phổ thông. Bài viết tìm hiểu về thực trạng biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành ở Việt Nam hiện nay, từ đó đưa ra một số yêu cầu trong biên soạn loại công trình tra cứu này.

Từ khóa: Bách khoa thư tỉnh, thành; công trình tra cứu; tri thức bách khoa.

Abstract: The encyclopedias of provinces and cities are important look-up works that synthesizes comprehensively and systematically knowledge of local social life, including: geography, history, economy, politics, culture, ethnicity, customs, famous landscapes, characters, resources, etc. to serve the search needs of the popular readers. The article explores the current situation of compiling encyclopedias of provinces and cities in Vietnam at present, then proposes some requirements in compiling this type of look-up work.

Keywords: Encyclopedias of provinces and cities, look-up work, encyclopedic knowledge.

1. Mở đầu

Hiện nay, quá trình toàn cầu hóa, giao lưu

và hội nhập đang diễn ra nhanh chóng và sôi động. Nhu cầu được kết nối, cập nhật thông tin tri thức để nâng cao trình độ hiểu biết trong xã hội ngày một lớn. Bên cạnh đó, sự quảng bá hình ảnh của các địa phương để mở rộng hợp tác cũng đang trở thành một xu hướng cần thiết và cấp bách. Một trong những phương tiện có thể đáp ứng được các vấn đề trên là các công trình bách khoa thư. Các tỉnh, thành cần có công trình bách khoa thư riêng nhằm mang đến những tri thức toàn diện, có hệ thống về mọi mặt đời sống xã hội của địa phương mình. Đó là những khái niệm cơ bản về địa lý, lịch sử, kinh tế, chính trị, văn hóa, dân tộc, phong tục, danh lam thắng cảnh, nhân vật, tài nguyên,... nhằm phục vụ nhu cầu tìm hiểu của độc giả có trình độ phổ thông. Bài viết tìm hiểu về tình hình biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành ở Việt Nam hiện nay, từ đó đưa ra một số yêu cầu trong biên soạn loại công trình tra cứu này.

2. Tổng quan tình hình biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành

2.1. Tình hình biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành trên thế giới

Theo tài liệu hiện có, các công trình

* ThS - Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam; Email: hoangvuphapluat@gmail.com

bách khoa thư tỉnh, thành đã được tiến hành biên soạn và xuất bản từ sớm tại nhiều quốc gia như: *Bách khoa toàn thư Matxcova* (1980), *Bách khoa toàn thư Luân Đôn* (1983), *Bách khoa toàn thư Minxkơ*, *Bách khoa toàn thư Kiep*, *Bách khoa đại sự điển Hokaido* (1981),... Ở Trung Quốc, ngoài tỉnh và thành phố còn có thêm các khu tự trị, bách khoa thư thuộc cấp hành chính này cũng rất phát triển. Từ cuối những năm 1980, Trung Quốc bắt đầu phát triển việc biên soạn bách khoa thư các tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương. Cho đến nay, hầu hết các tỉnh, thành phố của nước này đã biên soạn và xuất bản bách khoa thư về địa phương mình như: *Bách khoa toàn thư Bắc Kinh* (1990), *Bách khoa toàn thư Hắc Long Giang* (1991), *Bách khoa toàn thư Thẩm Dương* (1992), *Bách khoa toàn thư Thiểm Tây* (1993), *Bách khoa toàn thư Tây An* (1993), *Bách khoa toàn thư An Huy* (1993), *Bách khoa toàn thư Quảng Châu* (1994), *Bách khoa toàn thư Phúc Châu* (1994), *Bách khoa toàn thư Quảng Tây* (1995), *Bách khoa toàn thư Quảng Đông* (1995),... Có được kết quả này là do Trung Quốc đã sớm có kế hoạch biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành (kế hoạch 5 năm 1991-1995) và kế hoạch xuất bản 10 năm (1991-2000). Bách khoa thư tỉnh, thành được coi là vấn đề trọng điểm trong kế hoạch xuất bản sách của họ.

Việc biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành ở Liên bang Nga (Liên Xô cũ) cũng rất được chú trọng, có thể tổng hợp được hàng trăm bách khoa thư tỉnh, thành gồm nhiều tập với những tư liệu, kiến thức mới hầu như chưa từng được biết tới hoặc đề cập đến trong bách khoa toàn thư quốc gia (*Đại Bách khoa toàn thư Xô Viết* và *Đại Bách khoa toàn thư Nga*). Theo các tài liệu hiện có, đến thời điểm hiện nay Liên bang Nga đã có những công trình bách khoa thư

tỉnh, thành gồm cả bản giấy và bản điện tử, được tái bản nhiều lần: Bách khoa thư “Trận đánh Stalingrad”, bách khoa thư điện tử “Moxcova qua các thế kỷ”,...

Nhìn chung, tình hình biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành trên thế giới được phát triển từ sớm. Ở nhiều nước, không chỉ riêng tỉnh, thành mà quận, huyện cũng có bách khoa thư của địa phương mình. Đây là kinh nghiệm để các nhà nghiên cứu có thể tham khảo khi biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành ở Việt Nam.

2.2. Tình hình biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành ở Việt Nam

2.2.1. Giai đoạn trước thời hiện đại

Trong kho tàng thư tịch cổ của Việt Nam, từ xa xưa đã sớm xuất hiện những cuốn sách có tính chất bách khoa đề cập đến nhiều lĩnh vực như thiên văn, chính trị, kinh tế, địa lý văn học, quân sự,... Loại sách này có nhiều tên gọi khác nhau như “loại ngữ”, “loại chí”, “tạp lục”, “chí”, “địa chí”,... Mục tiêu, đối tượng và phương pháp biên soạn, cấu trúc sách rất gần gũi với các “loại thư” của Trung Quốc.

Vân đài loại ngữ do Lê Quý Đôn biên soạn vào năm 1773, viết thành 9 quyển. Mỗi quyển viết về một lĩnh vực, một đề mục. Trong mỗi quyển, nội dung trình bày theo điều, tất cả có 967 điều. Các quyển được lựa chọn, sắp xếp có hệ thống theo cơ sở tri thức của thời đó và bảo đảm bao quát hết các lĩnh vực. Trước phần trình bày nội dung, mỗi quyển đều có “Mục lục chỉ dẫn” nhằm giới thiệu tính cấp thiết và khái quát về từng lĩnh vực kiến thức, giúp người đọc có một cách nhìn tổng quát, hệ thống toàn bộ sách trước khi tra cứu. Công trình này được phân loại và sắp xếp thành 9 mục với 9 chủ đề chính [5]. Đây có thể được xem là từ điển bách khoa ở nước ta. Công trình này

đã thu thập và hệ thống hóa được những kiến thức, học thuật, phong tục, nhận xét, suy luận, tư tưởng của người xưa.

Lịch triều hiến chương loại chí là công trình của Phan Huy Chú, tổng hợp mọi mặt về đời sống xã hội Việt Nam từ thời kỳ dựng nước cho đến hết đời Lê. Bộ sách được soạn trong 10 năm (1809-1819). Có thể nói, trong kho tàng thư tịch cổ Việt Nam, *Lịch triều hiến chương loại chí* bách khoa đồ sộ nhất ở Việt Nam, là một kho tài liệu cần thiết cho công tác nghiên cứu khoa học xã hội [5]. Công trình gồm 49 quyển, chia làm 10 bộ môn nghiên cứu, tức 10 loại chí: dư địa chí; nhân vật chí; quan chức chí; lễ nghi chí; khoa mục chí; quốc dụng chí; hình luật chí; binh chế khí; văn tịch chí; bang giao chí. Xét về nội dung, *Lịch triều hiến chương loại chí* là bộ bách khoa tổng hợp các lĩnh vực được quan tâm thời bấy giờ chứa đựng tri thức của các địa phương. Giá trị của bộ từ điển này không chỉ ở tri thức mà còn thể hiện ở sự biên soạn công phu, tỉ mỉ và khoa học.

2.2.2. Giai đoạn hiện đại

Ở Việt Nam hiện nay hầu hết các địa phương chưa biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành. Phần lớn chỉ gồm các sách mang tính bách khoa tồn tại dưới dạng tài liệu địa chí, hoặc từ điển địa danh. Năm 2000, Hà Nội đã tiến hành biên soạn bộ *Bách khoa thư Hà Nội*, một bộ sách đại diện cho loại hình từ điển bách khoa địa phương nhằm mục đích tổng hợp, truyền tải những kiến thức về mọi mặt đời sống xã hội của Hà Nội nhân dịp kỷ niệm 1000 năm Thăng Long - Hà Nội. Bộ bách khoa thư có ý nghĩa giáo dục truyền thống lịch sử văn hóa, phục vụ công cuộc đổi mới của nhân dân thủ đô và bạn đọc rộng rãi trong và ngoài nước. Các nội dung trong bộ *Bách khoa thư Hà Nội* được trình bày thành từng chủ đề, mỗi chủ đề được trình bày thành một tập [8].

Ngoài *Bách khoa thư Hà Nội*, có thể kể đến *Từ điển bách khoa địa danh Hải Phòng* và *Từ điển Tuyên Quang*.

Từ điển bách khoa địa danh Hải Phòng là cuốn từ điển bách khoa địa danh đầu tiên về một địa phương ở nước ta trong giai đoạn mới hiện nay. Sách gồm 624 trang, 32 trang ảnh, được biên soạn một cách khoa học dưới sự chỉ đạo của Thành ủy và Ủy ban nhân dân Thành phố Hải Phòng; Nhà xuất bản Hải Phòng, năm 1998. Sách có ý nghĩa giới thiệu về các địa danh tiêu biểu của Hải Phòng [4].

Từ điển Tuyên Quang được biên soạn với sự hợp tác giữa Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam và Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Tuyên Quang, nghiệm thu và xuất bản năm 2016. Có thể nói, đây là công trình khoa học tạo được điểm nhấn trong việc góp phần vào quá trình phát triển chung của địa phương. Sách có tính thực tiễn đời sống, giúp cho người dân địa phương thêm hiểu về quê hương mình và cũng là nguồn thông tin tin cậy cho những ai muốn tìm hiểu về Tuyên Quang [2].

Nhìn chung, tình hình biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành ở Việt Nam cho đến nay vẫn chưa được triển khai một cách toàn diện, đồng bộ và hệ thống. Số lượng các tỉnh, thành trên cả nước đã thực hiện biên soạn bách khoa thư còn rất hạn chế. Đó là nhiệm vụ và thách thức đối với các nhà làm từ điển, bách khoa thư ở Việt Nam.

3. Yêu cầu đặt ra trong biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành ở Việt Nam hiện nay

3.1. Một số quan niệm chung

Tỉnh và thành phố trực thuộc Trung ương là cấp hành chính địa phương cao nhất ở Việt Nam. Hiện nay, Việt Nam có 63 đơn vị hành chính cấp tỉnh, trong đó có 5 thành phố trực

thuộc Trung ương. Tỉnh là một thuật ngữ thường dùng trong tiếng Việt để chỉ đơn vị hành chính cấp 1 trực thuộc quốc gia. Trong nghĩa thông dụng, đơn vị hành chính cấp 1 quốc gia thường được gọi kép là “tỉnh thành” hoặc chính xác hơn là “đơn vị hành chính cấp tỉnh”. Tại Việt Nam, thuật ngữ “tỉnh” bắt đầu được dùng sau cuộc cải cách hành chính của Minh Mạng 1831-1832 [9]. Trừ một thời gian ngắn tại Nam Kỳ, khi chính quyền thực dân Pháp bãi bỏ đơn vị hành chính cấp tỉnh (nhưng sau đó tái lập), trải qua nhiều giai đoạn lịch sử, tỉnh luôn giữ vai trò là đơn vị hành chính cấp 1 tại Việt Nam mặc dù đã có sự sáp nhập, phân tách, ít nhiều làm ảnh hưởng đến không gian sinh tồn của một cộng đồng người. Các tỉnh, thành ở Việt Nam nhìn chung đều có bản sắc riêng, có ưu điểm nổi bật về kinh tế, văn hóa, xã hội.

Bách khoa thư tỉnh, thành là loại bách khoa thư tổng hợp, giới thiệu những tri thức, khái niệm cơ bản về địa lý, lịch sử, kinh tế, chính trị, văn hóa, khoa học, giáo dục, phong tục, danh lam thắng cảnh, nhân vật, tài nguyên,... của tỉnh, thành phố. Bách khoa thư tỉnh, thành không chỉ là sách công cụ để tra cứu, tìm hiểu tình hình của một địa phương, mà còn là phương tiện để một địa phương tự giới thiệu với các địa phương khác, là cầu nối của địa phương ấy ra thế giới. Bách khoa thư tỉnh, thành có ý nghĩa nâng cao dân trí, giáo dục tình yêu quê hương đất nước, giáo dục truyền thống, là người bạn tin cậy đối với những ai yêu thích du lịch.

Bách khoa thư tỉnh, thành thuộc loại công trình văn hóa khoa học quan trọng của địa phương, mang tính học thuật nhất định và có ý nghĩa chính trị lớn, nên cần có sự quản lý, chỉ đạo thống nhất của Nhà nước. Mỗi tỉnh, thành phố sẽ biên soạn một cuốn

do tỉnh ủy, ủy ban nhân dân tỉnh, thành phố chỉ đạo tổ chức. Những bộ sách này cùng với bộ *Bách khoa toàn thư Việt Nam* sẽ là những công trình khoa học lớn, mở ra thời kỳ phát triển của ngành bách khoa thư học Việt Nam.

Để làm rõ tính chất của bách khoa thư tỉnh, thành phố, đem so sánh nó với các loại sách có tính chất tương tự, ta sẽ thấy có nhiều điểm giống nhau nhưng cũng có nhiều điểm khác nhau. Trong quá trình biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành phố, cần phân biệt được sự khác nhau và giống nhau giữa bách khoa thư tỉnh, thành phố với bách khoa thư tổng hợp, bách khoa thư chuyên ngành, với từ điển bách khoa, niên giám và địa chí của tỉnh, thành phố.

Với số liệu các đầu sách bách khoa thư tỉnh, thành như đã nêu ở trên so với số lượng 63 tỉnh, thành trên cả nước, có thể thấy phương diện này vẫn còn một khoảng trống lớn. Vì vậy, cần phải đẩy mạnh việc biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành nếu không muốn tiếp tục thụt lùi và chậm tiến so với tình hình phát triển chung trên thế giới. Để có thể triển khai công việc biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành một cách khoa học, đồng bộ, trong quá trình thực hiện, xây dựng cấu trúc vĩ mô và vi mô các công trình cần đảm bảo một số yêu cầu đặt ra.

3.2. Một số yêu cầu trong biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành

3.2.1. Tính toàn diện

Bách khoa thư tổng hợp hội tụ đầy đủ tri thức nhân loại, bách khoa thư chuyên ngành hội đủ tri thức của chuyên ngành, còn bách khoa thư địa phương hội đủ tri thức có tính địa phương thuộc mọi lĩnh vực: địa lý, lịch sử, kinh tế, chính trị, khoa học, giáo dục, văn hóa, tôn giáo, danh lam thắng cảnh, dân tộc,

phong tục, tài nguyên,...

Đảm bảo tính toàn diện không có nghĩa là đưa vào thật nhiều mục từ, mà nội dung của toàn bộ cuốn sách phải có tính khái quát cao, tính tổ chức, tính hệ thống. Hệ thống mục từ trong bách khoa thư tỉnh, thành được xây dựng trên cơ sở phân loại tri thức và căn cứ từ tình hình thực tiễn của mỗi địa phương cụ thể; phải đảm bảo tính hợp lý, tính khoa học, đặc biệt là tính địa phương phải được khắc họa toàn diện, rõ nét nhất. Xuất phát từ tình hình thực tế của địa phương mà đề ra các tiêu chuẩn mục từ có tính phổ quát, hàm lượng tri thức lớn, toàn diện.

3.2.2. Tính chính xác

Chuẩn xác là tiêu chí thứ nhất đảm bảo chất lượng công trình khoa học, mà chất lượng là “sinh mệnh” của bách khoa thư, vì bách khoa thư là loại sách công cụ có tính quyền uy nên phải cung cấp những tri thức, những tư liệu chuẩn xác không được phép sai.

Tri thức của nhân loại vô cùng phong phú, đa dạng, được sản sinh ra qua hàng nghìn năm lịch sử, vì vậy đòi hỏi các soạn giả có sự tinh lọc những tri thức phù hợp, chính xác, những luận điểm khoa học mang tính khách quan, thuyết phục. Văn phong biên soạn cũng phải tinh gọn, phải bỏ những câu văn sáo rỗng mang tính tuyên truyền, lời nhiều ý ít. Dùng số lượng chữ ít nhất, văn phong giản dị, dễ hiểu nhưng nội dung tri thức lại nhiều nhất.

Nguyên tắc này mang ý nghĩa là nền tảng, phản ánh mức độ uy tín khoa học của bách khoa thư tỉnh, thành. Vì vậy, khi lựa chọn mục từ phải cân trọng, sử dụng thông tin đã được kiểm chứng kỹ càng, có tính ổn định, độ tin cậy cao. Không lập mục từ về những hiện tượng, sự vật mang màu sắc mê tín dị đoan, phản khoa học; hoặc không nên chính trị hóa những phong tục, tập quán dân

gian; không nên sử dụng nguyên bản những mục từ mang tính khoa học của bách khoa thư chuyên ngành để đưa vào bách khoa thư địa phương (vì tính chất của hai loại mục từ này có sự khác nhau).

3.2.3. Tính địa phương

Bách khoa thư tỉnh, thành phố trước hết phải có tính địa phương rõ rệt, đây là tính chất quan trọng nhất, nội hàm cuốn sách phải thể hiện được những điểm đặc trưng của địa phương. Trong quá trình tổng hợp và biên soạn mục từ, thường gặp mâu thuẫn giữa tính toàn diện và tính đặc trưng của địa phương. Để xử lý mâu thuẫn này, các soạn giả cần đưa ra nguyên tắc thống nhất việc sử dụng tri thức địa phương làm nền tảng.

3.2.4. Tính cập nhật

Tính cập nhật trong bách khoa thư tỉnh, thành không phải là tính cập nhật chung chung như trong niên giám hay trong báo chí. Tính cập nhật tri thức mới, tư liệu mới của bách khoa thư phải xây dựng trên cơ sở tính ổn định, tính khoa học phù hợp với tình hình thực tế của địa phương.

3.2.5. Tính ứng dụng

Tất cả các loại công trình bách khoa thư đều có tính ứng dụng nhất định và chức năng chủ yếu là để tra cứu, đáp ứng nhu cầu tìm hiểu tri thức. Ở bách khoa thư tỉnh, thành, tính ứng dụng rõ rệt và nổi trội hơn. Mọi quan hệ với thực tiễn của bách khoa thư tổng hợp và chuyên ngành là thực tiễn chuyên môn, còn thực tiễn của bách khoa thư tỉnh, thành là thực tiễn địa phương, thực tiễn cuộc sống, thực tiễn công việc. Do vậy, bách khoa thư tỉnh, thành không chỉ là loại sách công cụ giúp cho bạn đọc tìm kiếm thông tin, tự học, tự bồi dưỡng, mà còn giúp tìm hiểu tình hình mọi mặt của tỉnh, thành phố, giáo dục tình yêu quê hương, đất nước, giáo dục truyền thống, văn hóa của các địa phương.

Bách khoa thư tỉnh, thành là một bộ sách tham khảo, tra cứu, học tập hoàn chỉnh nhất đối với mỗi một địa phương cụ thể, giúp mọi đối tượng tầng lớp người dân đều có thể dễ dàng tiếp cận. Vì vậy, khi xây dựng kết cấu bố cục mục từ cũng cần phải coi trọng đến nguyên tắc này. Lựa chọn, xây dựng kết cấu bố cục mục từ sao cho sát với hiện thực cuộc sống và nét đặc sắc ở địa phương.

4. Kết luận

Bách khoa thư tỉnh, thành là công trình khoa học cung cấp thông tin, đáp ứng nhu cầu tìm hiểu tri thức về một đơn vị hành chính cấp tỉnh hoặc thành phố của một quốc gia. Ở Việt Nam hiện nay, chưa có một đề án triển khai thực hiện một cách hệ thống, đồng bộ việc biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành. Trong khi đó, hàng chục năm trước, Trung Quốc đã sớm có kế hoạch biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành (kế hoạch 5 năm 1991-1995) và kế hoạch xuất bản 10 năm (1991-2000). Bách khoa thư tỉnh, thành được coi là vấn đề trọng điểm trong kế hoạch xuất bản sách của họ. Đến nay, hầu hết các tỉnh, thành phố của nước này đã biên soạn và xuất bản bách khoa thư về địa phương mình.

Để thực hiện biên soạn bách khoa thư cho cả 63 tỉnh, thành cần phải có một quá trình chuẩn bị, chung tay của nhiều cấp, nhiều ban ngành khác nhau. Trong đó, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam đóng vai trò là cầu nối, hợp tác thực hiện về lĩnh vực chuyên môn với các nhà khoa học đầu ngành.

Bên cạnh việc đảm bảo các yêu cầu đặt ra về tính toàn diện, tính chính xác, tính địa

phương, tính cập nhật, tính ứng dụng, trong quá trình tổ chức biên soạn bách khoa thư tỉnh, thành cần có một đội ngũ gồm những chuyên gia về lý luận và kỹ thuật biên soạn, đồng thời không thể thiếu những trí thức tâm huyết, các nhà văn hóa hay những người am tường với tri thức của các địa phương.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Ban Chủ nhiệm Đề án biên soạn Bách khoa toàn thư Việt Nam, *Tài liệu Hướng dẫn biên soạn Bách khoa toàn thư Việt Nam*, Hà Nội, 2017.
- [2] Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Tuyên Quang, *Từ điển Tuyên Quang*, Nxb. Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2018.
- [3] Phạm Thị Hào, “Xây dựng mô hình, dự án biên soạn Bách khoa thư địa phương”, Chuyên đề thuộc Đề tài cấp Bộ *Một số vấn đề cơ bản về lý luận và phương pháp luận về bách khoa thư*, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, 2009 - 2010.
- [4] Hội đồng Lịch sử Thành phố Hải Phòng, *Từ điển bách khoa địa danh Hải Phòng*, Nxb. Hải Phòng, Hải Phòng, 1998.
- [5] Lại Văn Hùng, *Nghiên cứu xây dựng mô hình biên soạn bách khoa thư địa phương*, Đề tài khoa học cấp Bộ, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, 2017 - 2018.
- [6] Đỗ Thị Lượng, “Về việc biên soạn từ điển bách khoa địa phương”, *Từ điển học và Bách khoa thư*, số 2(4), tr.41-51, 2010.
- [7] Hà Học Trạc, *Lịch sử - Lý luận và thực tiễn biên soạn bách khoa toàn thư*, Nxb. Từ điển bách khoa, Hà Nội, 2004.
- [8] Ủy ban nhân dân Thành phố Hà Nội, *Bách khoa thư Hà Nội*, Tập 1, Nxb. Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 2009.
- [9] Võ Văn Tuyền, Nguyễn Thị Thu Hoà, *Tổng quan về lịch sử hành chính nhà nước Việt Nam*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2015.